

Marcin Łada

Szlakiem Miejsc Pamięci Narodowej

w Powiecie Warszawskim Zachodnim

Marcin Łada

Szlakiem Miejsc Pamięci Narodowej

w Powiecie Warszawskim Zachodnim

Pamięci obrońców Ojczyzny

Europejski Fundusz Rolny na Rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej

w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013.

Publikacja opracowana przez Powiat Warszawski Zachodni w ramach operacji pn. „Szlakiem Miejsc Pamięci Narodowej w Powiecie Warszawskim Zachodnim – przygotowanie publikacji”.

Instytucja Zarządzająca PROW na lata 2007-2013 Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

Wydawca
Powiat Warszawski Zachodni

Redakcja językowa i korekta
Karolina Gwarek

Redakcja techniczna
Aleksandra Moraczewska

Zdjęcia
Marcin Łada

Zdjęcia na czwartej stronie okładki
Kamil Malinowski, Dariusz Śladowski

Zdjęcie na str. 40
Katarzyna Zielerowicz

© Copyright Starostwo Powiatu Warszawskiego Zachodniego
Ożarów Mazowiecki 2014

Wydanie I, nakład 1000 egz.

ISBN 978-83-89959-88-1

Projekt graficzny, DTP: Aleksandra Moraczewska, www.pracownia.net
Druk: OMIKRON sp. z o.o., www.omikron.net.pl

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej
w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007-2013

Historia z przestaniem...

Z przyjemnością przyjąłem zaproszenie do napisania przedmowy do książki Marcina Łady „Szlakiem Miejsc Pamięci Narodowej w Powiecie Warszawskim Zachodnim”. Tematyka, którą autor podejmuje, jest mi bliska ze względu na moje zainteresowania historyczne, jak i wieloletnią pracę w dziedzinie popularyzowania historii.

Ta książka jest pierwszym opracowaniem, które w sposób kompleksowy przedstawia Pomniki Historii na terenie jednego z najbardziej doświadczonych działaniami wojennymi powiatów Mazowsza. Autor zadał sobie wiele trudu, aby zgłębić dzieje siedmiu podwarszawskich gmin i zaprezentować je w syntetycznej, a zarazem ciekawej i przystępnej formie.

Dotarcie do niektórych Miejsc Pamięci i ukazanie ich genezy wymagało nie tylko historycznych, a wręcz detektywistycznych badań. Na uwagę zasługuje zarówno rzetelne przedstawienie faktów historycznych, udokumentowanych literaturą przedmiotu, jak i żywy, barwny język publikacji. Ogromnym atutem jest też przedstawienie relacji i wypowiedzi świadków historii, przytaczanie mało znanych informacji, wspomnień i anegdot.

Zaletą książki jest jej bogata warstwa zdjęciowa. Piękne fotografie pozwalają Czytelnikom odbyć prawdziwą podróż do Miejsc Pamięci Narodowej, z których istnienia wielu z nas nie zdawało sobie nawet sprawy. Opracowanie tekstowej i graficznej strony publikacji wymagało od autora wielomiesięcznej pracy – jej efekt trzymacie Państwo w rękach.

Książka Marcina Łady jest ważna także ze względów historycznych. Polska utraciła wolność w 1939 roku w wyniku podwójnej agresji – nazistowskiej III Rzeszy i stalinowskiego Związku Sowieckiego. Będąc najwierniejszym aliantem koalicji antyhitlerowskiej, polscy żołnierze walczyli ofiarnie na wszystkich frontach II Wojny Światowej. Walczyli także na swoim terytorium, które było w całości okupowane. Trzeba pamiętać, że Armia Krajowa była najsilniejszą armią podziemną w całej okupowanej Europie. Wojna przyniosła Polsce ogromne straty sięgające 20% ludności, stratę połowy terytorium i utratę suwerenności na kolejne 45 lat. Czy można się dziwić, że jedną z najbardziej znanych definicji pojęcia „Ojczyzna” są słowa: *Ojczyzna to ziemia i groby...*

W tym miejscu chciałbym przytoczyć słowa dr. hab. Andrzeja Krzysztofa Kunerta – Sekretarza Rady Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa: *Ojczyzna to ziemia, groby i pamięć. Naszym świętym obowiązkiem jest zachowanie pamięci o ofiarach poniesionych w walce o wolność oraz upamiętnianie miejsc walki i męczeństwa.*

I tak jak warunkiem tożsamości narodowej jest pamięć, tak niezbędnym warunkiem pamięci jest poznawanie i głoszenie prawdy historycznej.

Moim zdaniem – jako historyka wojskowości – powyższe słowa przyświecały autorowi tej książki. Praca ta niesie również przesłanie, które dla potomnych zostawił gen. dyw. Józef Kuropieska – żołnierz września 1939 roku: *Żołnierz polski wytrwał na swym trudnym posterunku, co przekraczało niejednokrotnie granicę fizycznych możliwości człowieka. Początkowo bił się z wrogiem o zwycięstwo, a gdy nadzieja zwycięstwa upadła – o przetrwanie i honor żołnierski. Nie złożył broni mimo klęski w regularnej wojnie, walczył z okupantem w podziemiu, w partyzantce, na wszystkich frontach II Wojny Światowej. Męstwo naszego żołnierza, jego nieustępliwość w walce stanowi dziś nasz największy kapitał moralny i tego kapitału musimy strzec jak źrenicy oka. Bo na tym męstwie stoi Polska. Bo na tym męstwie musi stać!*

Książka „Szlakiem Miejsc Pamięci Narodowej w Powiecie Warszawskim Zachodnim” jest ze wszech miar godna polecenia. Jest to doskonałe źródło informacji zarówno dla miłośników historii, mieszkańców powiatu warszawskiego zachodniego, jak i osób odwiedzających po raz pierwszy te tereny. Kto wie – być może po przeczytaniu tej publikacji sami zechcecie Państwo odbyć podróż szlakiem Miejsc Pamięci Narodowej, by bliżej je poznać i zobaczyć tereny, na których rozgrywały się opisane wydarzenia?

Alfred Kabata

*(mgr historii, płk rez. WP, prezes Związku Oficerów Rezerwy
Rzeczypospolitej Polskiej – ZG w Warszawie)*

Tu wolność krzyżami się mierzy...

Powiat warszawski zachodni jest jednym z najmłodszych powiatów w Polsce. Został utworzony 15 lat temu. Jednak tereny gmin, które są położone w jego granicach, mają długą historię. Począwszy od czasów starożytnych, gdy wytapiano tu żelazo z rudy darniowej, poprzez wieki nowej ery, wojny, powstania, bitwy, przemarsze różnych wojsk – łącznie z armią Napoleona Bonaparte – dużo się tu działo. Do naszego powiatu należy siedem gmin: Błonie, Izabelin, Kampinos, Leszno, Łomianki, Ożarów Mazowiecki, Stare Babice. Jest to rozległy teren, jego powierzchnia wynosi 533 km².

Tematem tej książki są Miejsca Pamięci Narodowej, jest ich na naszym terenie bardzo wiele. To nie przypadek. Powiat warszawski zachodni położony jest bowiem na przedpolu Warszawy, bohaterskiej stolicy, która długo broniła się podczas II Wojny Światowej. Polscy żołnierze z armii „Poznań” i „Pomorze” przedzierali się po bitwie nad Bzurą na odsiecz walczącemu miastu. Tu boje toczyły również jednostki armii „Łódź” i „Modlin”. Na tym terenie walczyła Grupa Operacyjna Kawalerii gen. Romana Abrahama, której 14. Pułk Ułanów Jazłowieckich szarżą otworzył drogę do Warszawy. Tu wreszcie przez dwa tygodnie broniła się mało znana Reduta Babice, chroniąc zachodnią rubież Warszawy. Wrzesień 1939 roku zebrał na tych terenach wyjątkowo krwawe żniwo.

Przyszły lata okupacji, prześladowania konspiratorów i niewinnej ludności cywilnej, kolejne dramaty i ofiary – to wszystko pozostawiło na naszej ziemi trwały ślad.

W sierpniu 1944 roku wybuchło Powstanie Warszawskie, a trzeba wiedzieć, że działania wojenne z nim związane nie toczyły się tylko w stolicy, lecz także

w naszym powiecie – w Puszczy Kampinoskiej i okolicznych miejscowościach. Tu działały bowiem Armia Krajowa Grupa „Kampinos” i inne mniejsze ugrupowania.

Wszyscy jesteśmy pochłonięci codziennymi sprawami. Znamy swoją najbliższą okolicę, tu chodzimy na spacer i na różne uroczystości. W rezultacie nie wiemy, co wydarzyło się kilka kilometrów dalej, na terenie tego samego powiatu, w sąsiednich wsiach, u naszych dalszych sąsiadów. Uroczystości patriotyczne organizowane są często w wielu miejscach w tym samym czasie. Poznajemy zatem tylko fragment historii naszej okolicy.

Ta książka jest próbą przybliżenia Czytelnikom różnych wydarzeń historycznych, które działy się na terenie jednego powiatu. Z konieczności epizody historyczne zostały opisane bardzo skrótowo. Jest to zatem dopiero uchylenie drzwi do tematu, który zasługuje na dużo szersze opracowanie.

Powstało już wiele cennych książek opisujących wydarzenia historyczne w różnych kontekstach ogólnopolskich. Na końcu mojej książki przedstawiam źródła, z których korzystałem, tam zainteresowane osoby znajdą więcej informacji na poruszane przeze mnie tematy.

Zachęcam Czytelników do poznania historii naszego powiatu, tu słowa poety – *Wolność krzyżami się mierzy* – nie są poetycką przesadą, są prawdą, z którą stale musimy żyć. To część naszego dziedzictwa narodowego. Wolność tej ziemi została okupiona niezwykłą daniną krwi bratniej, żołnierzy, cywilów, a nawet małych dzieci. Budując przyszłość dla kolejnych pokoleń, nie wolno nam zapominać o przeszłości. Zbyt dużo nas ona kosztowała. Do dziś odczuwamy skutki wydarzeń sprzed ponad 70 lat.

Polska zasługuje na szacunek, podobnie jak Miejsca Pamięci Narodowej, które są dowodem na to, jak wielu naszych rodaków złożyło przyszłym pokoleniom największy dar – własne życie.

Dziękuję wszystkim Osobom, które pomogły mi w zebraniu potrzebnych materiałów i dopingowały mnie do pracy nad książką. Podziękowania składam: Wójtom i Burmistrzom z terenów gmin naszego powiatu, Pracownikom Referatów Promocji, Dyrekcji i Pracownikom Kampinoskiego Parku Narodowego. Dziękuję także Zarządowi Powiatu Warszawskiego Zachodniego i Pracownikom Powiatu. Szczególne wyrazy wdzięczności kieruję do Pani Jolanty Stępiak (Członka Zarządu Powiatu), dobrego ducha wielu działań historycznych, bez której udziału i pomocy nie byłoby tej publikacji.

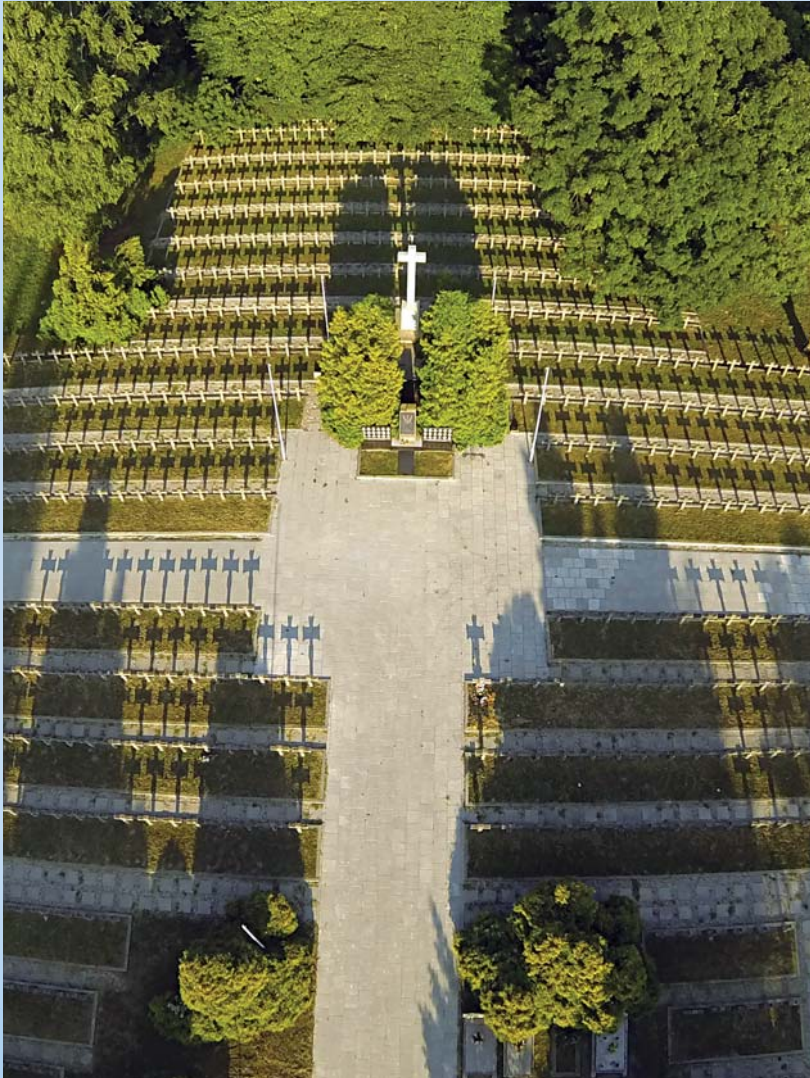
Marcin Łada

Bibliografia

1. P. Bauer, B. Polak, *Armia „Poznań” 1939*, Poznań, Krajowa Agencja Wydawnicza, 1987.
2. P. Białecki, N. Piwowarczyk, *Moje Błonie – impresje*, Błonie 2006.
3. J. Koszada ps. „Harcerz”, *Grupa Kampinos, Partyzanckie Zgrupowanie AK walczące w Powstaniu Warszawskim*, Warszawa, ZP Grupa Sp. z o.o., 2007.
4. T. Krawczak, J. Odziemkowski, *Polskie pociągi pancerne w wojnie 1939*, Warszawa, Książka i Wiedza, 1987.
5. B. Królikowski, *Generał Mikołaj Bołtuć*, Warszawa, Bellona, 2009.
6. J. Krzyczkowski ps. „Szymon”, *Konspiracja i Powstanie w Kampinosie 1944*, Warszawa, Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza, 1961.
7. S. Lewandowski, *Dzieje Ziemi Ożarowskiej na tle historii Mazowsza i Warszawy*, Ożarów Mazowiecki 2007.
8. A. Lubański, *Kampinoski Park Narodowy – 50 lat*, Warszawa, Wydawnictwo „Epograf”, 2009.
9. F. Marczewski, P. Petrykowski, Ł. Polak, *Wspólnota dziejów, ludzi i miejsc pamięci. Gmina Izabelin*. Warszawa, Mazowieckie Centrum Kultury i Sztuki, Agencja Wydawnicza „Egros”, 2010.
10. K. Medyński, *Wojenne Łomianki, Piekary Śląskie*, Wydawnictwo ZP, 2013.
11. B. Milanowska, *Pilaszów – 650 lat dworu i jego mieszkańców*, Warszawa, Mazowieckie Centrum Kultury i Sztuki, Agencja Wydawnicza „Egros”, 2009.
12. J. Misiak, *W gajówce patriotyzmu*, Kampinoski Park Narodowy, Agencja Reklamowo-Wydawnicza Arkadiusz Grzegorzczak, 2009.
13. A. Pilch ps. „Góra”, „Dolina”, *Partyzanci trzech puszczy*, Kraków, Oficyna Wydawnicza Mireki, 2013.
14. M. Porwit, *Obrona Warszawy wrzesień 1939*, Warszawa, Czytelnik, 1979.
15. E. Pustoła-Kozłowska, *Stare Babice na przestrzeni wieków*, Stare Babice 2013.
16. J.B. Raczek, *Boernerowo i jego świątynia*, Warszawa, Rzymskokatolicka Parafia Wojskowo-Cywilna pw. Matki Bożej Ostrobramskiej, Oficyna Wydawnicza „Rytm”, 2006.
17. J.B. Raczek, *Boernerowo pamięta*, Warszawa, Rzymskokatolicka Parafia Wojskowo-Cywilna pw. Matki Bożej Ostrobramskiej, Oficyna Wydawnicza „Rytm”, 2011.
18. J.B. Raczek, *Transatlancycka Radiotelegraficzna Centrala Nadawcza w Babicach*, Stare Babice 2013.
19. J. Smoliński, *Region Błonie w walce z okupantem hitlerowskim 1939-1945*, Błonie 1994.
20. M.W. Solarz, *Błonie. Książęce miasto na Mazowszu*, Kwidzyn 2010.
21. A. Stawarz, W.L. Ząbek, T. Swat, A. Wesołowski, *Wrzesień 1939 roku, Mazowsze w wojnie obronnej Polski*, Warszawa, Muzeum Niepodległości, 2007.
22. E.W. Waleriańczyk, *Jest takie miejsce na ziemi*, Leszno, wyd. Urząd Gminy w Lesznie, 2010.
23. W. Wojdecki, *Dzieje Leszna i Puszczy Kampinoskiej*, Leszno, Wydawnictwo „Lumen”, 1998.
24. Z. Zaborski, *Tędy przeszła Warszawa*, Warszawa, Wydawnictwo ASKON, 2004.
25. A. Zawilski, *Bitwy polskiego Września*, Kraków, Wydawnictwo Znak, 2009.
26. Z. Złotnicki ps. „Ketling” (red.), *Walka mieszkańców Ożarowa i okolic z okupantem 1939-1945*, Ożarów 2006.
27. C.A. Żak, A. Wesołowski, *Żołnierze Września 1939, rok 1939 w wojskowych materiałach archiwalnych*, Piekary Śląskie, Wydawnictwo ZP, 2012.
28. Portal „Bohaterowie Bitwy nad Bzurą”.
29. Strony internetowe gmin Stare Babice, Błonie, Kampinos, Izabelin, Łomianki, Ożarów Mazowiecki.
30. Strona internetowa Muzeum Wojska Polskiego.
31. Strona internetowa Szkoły Podstawowej nr 2 im. Obrońców Warszawy w Ożarowie Mazowieckim.
32. Strona internetowa Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej.
33. Dane Urzędu Mieszkalnictwa i Rozwoju Miast oraz Min. Gosp. Przestrzennej i Budownictwa.
34. Tablice informacyjne Kampinoskiego Parku Narodowego, tablice informacyjne gmin (oprac. Magdalena Wilczyńska).

Spis treści

Historia z przesłaniem	3
Tu wolność krzyżami się mierzy	5
Gmina Błonie	7
Gmina Izabelin	19
Gmina Kampinos	35
Gmina Leszno	49
Gmina Łomianki	61
Gmina Ożarów Mazowiecki	71
Gmina Stare Babice	89
Czym są Miejsca Pamięci Narodowej?	100
Bibliografia	101

Marcin Aleksander Łada – dziennikarz i publicysta. Absolwent Wydziału Dziennikarstwa Uniwersytetu Warszawskiego (1992 r.). Współpracownik wielu gazet ogólnopolskich, od 2002 r. Redaktor Naczelny „Gazety Babickiej”.

Członek Nadzwyczajny Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej – Koło „Jaworzyn” w Ożarowie Mazowieckim, Wiceprezes Zarządu Głównego Związku Oficerów Rezerwy Rzeczypospolitej Polskiej w Warszawie, Prezes Koła ZOR RP w Starych Babicach im. Obrońców Radiostacji Babice. Miłośnik i propagator historii Polski. Babickie Koło, które prowadzi, zostało wyróżnione przez Marszałka Województwa Mazowieckiego Medalem „Pro Masovia”.